

Vrijhandel onder druk

De kans op een wereldmarkt zonder handelsbarrières is deze week weer kleiner geworden. Tot in de jaren zeventig zijn in diverse onderhandelingsronden van de GATT de handelsbelemmeringen sterk vermindert. Sindsdien zijn onder druk van politieke en economische argumenten de protectionistische sentimenten weer sterker geworden. In 1986 is een nieuwe onderhandelingsronde van de GATT gestart om deze tendens te keren. Meer sectoren dan ooit zijn onderwerp van onderhandeling. In de Uruguay-ronde moeten voor het eerst afspraken worden gemaakt over een vrijere handel in landbouw, textiel/kleding en diensten. Vooral de ontwikkelingslanden zijn hierbij gebaat. De afsluitende conferentie van de Uruguay-ronde, deze week in Brussel, is echter verdaagd, omdat de deelnemende landen niet tot een akkoord konden komen. De Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap hechten vooralsnog meer belang aan het beschermen van de 'eigen' producenten dan aan een vrijere wereldmarkt.

Het verminderde enthousiasme voor vrijhandel komt vooral omdat de VS minder dan voorheen een voortrekkersrol in de GATT willen vervullen. In de eerste decennia na de tweede wereldoorlog hadden zij als de belangrijkste economische macht groot belang bij open grenzen. De vorming van de Europese Gemeenschap en de opkomst van Japan en de NIC's als industrielanden hebben de concurrentiepositie van de VS op de wereldmarkt verzwakt. Voorts hebben een langdurig overgevaardeerde dollar in de jaren tachtig en het wegvalLEN van de Zuidamerikaanse markt door de schuldencrisis, bijgedragen aan een langdurig en omvangrijk tekort op de lopende rekening van de VS. De zwakke positie op de wereldmarkt heeft zelfs de vrees voor deïndustrialisatie doen ontstaan. De lobby van industrie, landbouw en vakbonden om de thuishmarkt te beschermen vindt hierdoor steeds meer gehoor bij het Amerikaanse congres.

De Amerikaanse overheid biedt aan de roep om protectionistische maatregelen weinig weerstand, omdat ook de handelspartners van de VS diverse redenen zien hun markt af te schermen. Als de EG de export van landbouwproducten subsidieert om de inkomenspositie van de boeren te beschermen, zal de VS ook eerder aan protectionistische wensen van Amerikaanse boeren tegemoetkomen. Maar ook andere beschermende maatregelen kunnen reacties oproepen bij (potentiële) handelspartners. Van de vorming van de interne markt in de EG gaat de dreiging uit van toenemende protectie naar buiten toe. Zo bestaat de kans dat een beschermende maatregel van één lidstaat – zoals bij voorbeeld van Italië tegen de import van Japanse auto's – na '1992' voor alle lidstaten gaat gelden om de protectie van de Italiaanse markt te kunnen handhaven. Ook de introductie van uniforme produktstandaarden in de hele EG kan leiden tot (onbedoelde) toetredingsbarrières. Voor de ontwikkelingslanden is naast de gesubsidieerde landbouw vooral het multivezelakkoord – dat textielproducenten in industrielanden beschermt tegen goedkope import uit derde-wereldlanden – een doorn in het oog. Zelf beschermen zij echter hun thuishmarkt om de tekorten op de lopende rekening binnen de perken te houden en de ontwikkeling van de eigen industrie te ondersteunen.

Dit laatste kan worden verdedigd met het 'infant-industry'-argument dat bescherming van een industrie in

de ontwikkelingsfase rechtvaardigt. Sinds enkele jaren kunnen echter ook andere voorvechters van marktbescherming enige steun vinden in de economische theorie. De 'nieuwe handelstheorie' toont aan dat vrijhandel niet in alle gevallen de optimale politiek is om de hoogste welvaart te behalen. Indien er sprake is van grote schaalvoordelen bij de productie kan het rationeel zijn de markt af te schermen van andere aanbieders omdat anders de winst (rent) die door het benutten van schaalvoordelen ontstaat, verloren gaat. Voorts kan de productie gepaard gaan met uitstralingseffecten (external economies) naar de rest van de economie die het de moeite waard maken om deze productie voor het eigen land te behouden. Op grond van deze overwegingen is het mogelijk een optimaal tarief (exportsubsidie of importheffing) vast te stellen waardoor de voordelen worden gemaximaliseerd. In beide gevallen zal dit ten koste gaan van andere landen en is deze strategische handelspolitiek dus een nulsomspel.

Voorstanders van vrijhandel wijzen erop dat het bestaan van rents en external economies in de praktijk moeilijk valt aan te tonen; laat staan dat een optimaal tarief is vast te stellen om deze voordelen ook daadwerkelijk te realiseren. Bovendien vallen deze voordelen toe aan een kleine groep belanghebbenden, terwijl de consumenten en belastingbetalers de kosten van deze politiek dragen in de vorm van hogere prijzen en belastingen. De marktbescherming lokt voorts tegenmaatregelen van andere landen uit, zoals de laatste jaren is gebeleden. De rents en external economies worden zodoende snel tenietgedaan. Bij vrijhandel daarentegen zullen lagere prijzen voor alle consumenten worden gerealiseerd, terwijl het uitbuiten van comparatieve voordelen een welvaartsverhogend effect heeft waardoor per saldo een positieve uitkomst kan worden gerealiseerd voor alle landen.

Het paradoxale fenomeen doet zich nu voor dat de voordelen die vrijhandel biedt de leidraad zijn voor de vorming van de interne markt in de EG en voor het sluiten van vrijhandelsverdragen tussen de VS en Canada en tussen de VS en Latijnsamerikaanse landen, terwijl deze zelfde handelsblokken in de GATT-onderhandelingen vasthouden aan beschermende maatregelen. De GATT als coördinerend instituut heeft geen instrumenten om de patstelling tussen de machtigste handelsblokken te doorbreken. Het is daarom afwachten of de betrokken regeringen de komende weken toch nog tot concessies bereid zijn. In het laatste geval zal waarschijnlijk overeenstemming worden bereikt over een vrijere markt voor diensten, de afbouw van het multivezelakkoord en iets minder bescherming van de landbouw. Belangrijker is echter dat door het sluiten van een nieuwe GATT-overeenkomst de mogelijkheid voor nieuwe onderhandelingsrondes openblijft, waarin naar verdere reductie van beschermende maatregelen kan worden gestreefd. Bezwijken de VS en de EG voor de druk om steunmaatregelen te handhaven, dan dreigt de wereldmarkt uiteen te vallen in een aantal handelsblokken en is het mogelijk dat het protectionisme escaleert. De kosten van zo'n ontwikkeling zijn voor de hele wereld, maar zeker voor de derde-wereldlanden, buitensporig hoog.

D.E. Ernste